

UUED AVARUSED

KUNSTI, TEADUSLINE JA MAJANDUS-
POLIITILINE AJAKIRI

2

Fr. R. Kreutzwaiski
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

15. JAANUAR 1924 A.

UUED AVARUSED

KUNSTI, TEADUSLINE JA MAJANDUSPOLIITILINE AJAKIRI

Tellimise hinnad: Aastas 600 m. raam., $\frac{1}{2}$ a. 340 m. ja $\frac{1}{4}$ a. 180 m.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused Eestis.

II

Suurte kultuurriikide, India, Hiina, Jaapani, Babiloonia ja Egyptuse vanuis teaduse-raamatuis näeme, et seal kolm arenemisteed või võimalust tuntud oli, mida iga enamarenenud isik oma vaimuannetele ning temperamendile vastavalt tarvita ning selle läbi üliinimluseni areneda võis. Esimene võimalus olenes peaaugjalikult vaimu arenemisel teaduse läbi, teine viis vaimlised jõud usu kaudu kõrgemale, kolmas võimalus inimesel jumalaga otsekohest ühendust saavuta põhjenes arenemisel tegevuse läbi.

Pühaks peetud raamatuis olid nende kolme arenemisvõimaluse jaoks õpetused kuni lõpu ehk surematuseni kättenäidatud. Paljud polnud selle kõrge õpetuse tarvis ja selle võisid ainult üksikud vaimurikkad end neil teil edasiarenda. Rahvahulkade vastuvõtmise võimalusele olid nad liig kõrged ning sellega täiesti arusaamatud.

Kaks esimest arenemisvõimalust olid siiski enam arusaadavad ning seeläbi ka enam tarvitusel, kui kolmas; arenemisvõimalus tegude läbi, mis juba väliste olude ning poliitiliste vahekordade tõttu mitte ainult võimatu, vaid koguni kardetav oli.

Koguni iselaadilise arenemisajajärgu on inimkond viimase viietuhanda aasta jooksul läbiteinud. Vastuolus harmoonilisele arengule on selle aja jooksul ainult mõistus ja hingeelu arenenud. Need kaks inimomadust moodustavad aga tõepoolest kõrgema arengu algastme ja näitavad tee, mille kaudu välisilma üle valitsus peab saavutatama, enne kui tõelise arenemise pääle üleüldse mõteldagi võib.

Suurem osa inimkonnast on nüüd intellektuaalse küpsuseni jõudnud, see tähendab, ta suudab mõistuse abil kõiki maiseid nähtusi seleta.

Ehk intellekt küll väärtusline omadus on, moodustab ta siiski meid üksteisest lahutava printsiiibi, mis ainult võistluses areneb. See asjaolu ongi meid klassidesse, seisustesse ning vaenulikkesse riikidesse jaganud ja võitluse olemasolu pärast esile kutsunud.

On aga inimkond võitluse ja erinemise elementi eneses arendanud, siis on loomulik, et selles ajajärgus taibu arenemine, mis võitluse mõttetuks teeks ja vastaspooled ühendaks, täiesti võimata.

Intellekti arenemisajajärgul alaneb meie kõrgem olemasolu erinemise läbi mateeriasse. Seda involutsiooniks nimetatud ajajärku karakteriseerib kõige päält asjaolu, et inimese astraalne kui ka mendaalne keha materjaalsemaks muutub ning vaim vastavalt nende mõjude alla langeb.

Ajajärgul aga, mil ühinemine mõistuse ja teadvuse läbi laieneb, algab vabanemine meteeriast. Need kaks arenemisihti üksteisele vastoluliste tendentsidega tarvitavad kumbki oma täieliseks väljaarenemiseks mitu aastatuhat. Praegu Läänemaal valitsev materjalistline ilmavaade, mida veel paljud väga kõrgelt hindavad, ei ole tõepoolest muud midagi, kui inimese kõrgema olemasolu alama mõju alla sattumise resultaat.

Ilmasõda, alaliselt ähvardav revolutsioon ning ikka ja jälle korduvad majanduslised kriisid on ainult meie materjalistlike ilmavaate loomulik tulemus meie majanduslises elus. Sest ta ei rehkendand end alati uuena ilmutava elu säädustega ning vahetab seeläbi põhjused tagajärgedega ning ümberpöörd.

Meie sattume ikka sügavamale üleüldisesse viletsusse ja orjusesse, sest et meie uue ajajärgu suuri nõudeid ei tunne, alati vaid kulunud ning ainult vorme tunnustava intellekti läbi näeme.

Tahame meie end sellele järgnevast absoluut-kindlast langusest päästa, siis peame oma ühiskonna elu sihikindlalt tema väljamineku punktist alates intellekti ülivõimu alt vabastama. Et kogu meie tegevus ilmavaatest juhitud saab, selle peame kõige päält ilmavaate arendama, mis materjalismi lõpetaks ning kogu inimkonnale kõrgema arengu võimaldaks.

Ideed, mis meie elu juhivad, peavad uue ajavaimu nõuetega kokkukõllasse viidama. Kõrgema arengu-evolutsiooni ideega täielises kokkukõlas võib ainult lähenemine ja ühinemine vastastikku võitlevates inimestes esilekutsut saada ning rahu ja õnn kogu inimkonnas aset leida.

Siinemaani inimkonnas valitsenud ilmavaade võitlemisest olemasolu eest peaks tingimata maad andma võitlusële vaimlise olemasolu eest.

See uus nõue on aga peaaegu raskem, kui alguses mainit kolmas tee, nimelt kõrgem arenemine läbi tegude, mis kogu inimkonna poolt peab teostatama. Selle täidesaatmine nõuab kõige päält mõlema eelmise tee, usu ja teaduse kõige lähemat tundmist, sest teod, mille läbi tõus üleüldse võimalikuks saab, võivad ainult inimkonna teenimises olla, see nõuab aga universaalset tegevuspõldu.

Sellel suurel alal peavad täpsed teadmised inimkonna vaimlise ja hingelise evolutsiooni seaduste üle olema, sest teadus üksi on kuiv ja kasuta, kui usu loov võim teda loovale tegevusele ei õhuta.

Intellekt on meid ainult materjaalse ilma vormidega tutvustanud. Need on aga alati surnud ja õõnsad. Nüüd tuleb meil aga nende vormide läbi hoovava elu seadusepärast rütmi tundma õppi, kui meie end väliste vormide orjusest vabasta ning nende valitsejaks tahame saada.

Süsteemaatiliselt ja püsivalt elu vaatlusse süvenedes avanevad vaimlised võimed, mille abil elu säälpool väliseid vorme võib jälgi ja teadmisi koguda, mida intellekt meile iial ei võimalda.

Heidetaks aga end valju vaimlise kooli alla ning elatakse moraalselt kõrget elu, siis avanevad võimalused jälgi vaimuilmis praegu veel hulkadele nägematut elu sama hästi, kui siin maa peal meie viis meelt meile võimaldavad.

Selle arenemisastmeni jõudmise võimalused on igal inimesel. Hääd tahtmist on aga ainult vaja, et seda saavuta.

Vanade kultuur-rahvaste kõrged õpetused on praegusel ajajärgul, kus inimkond jälle omi vaimlisi orgaane väljaarendama hakkab, õige palju poolehoidu leidnud. Kiiremaks edasijõud-

miseks võib nende praktiline kasutamine inimkonna arendamisele õige palju kaasa aidata.

Modern hingeteaduses on vanad tõesed okkultistide ja selgesti-nägijate poolt laialisema publikumi jaoks praeguste olude ja üldise arenemise astmele vastavalt kättesaadavaks tehtud.

Oleme meie hingeteaduse põhijooned omandanud, siis alles saame selge ja täieliku pildi ilma-üksuse komplitseerit suurepärasest ehitusest ja enese konstitutsioonist, mis oluliselt sellele sarnaneb.

Kerkib kate meie õige olemasolemise eest, siis veendume, et jumalusest põlveneme ning jumaluseni end arendada võime.

Avaneb meile võimalus jälgi endi alanemist mateeriasse, mis iseteadvuse nõuetel lugematuis faasides aastatuhandate jooksul on kordunud ning vabanemist materiasst ja tõusu kõige kõrgema teadvuseni, mida igavik sisaldab.

See äratundmine kaotab meie surmahirmu, alalise õudsuse ja näitab seda, kui sagedasti korduvat episoodi meie maises arengus.

Võimaldab hingeteadus meile õige arusaamise maise elu mõttest ja sihist ning näitab suured jõuallikad, mida meie endile intellekti valitsuse läbi edasiarenemiseks tarvitada võime. Tema uurimine kergendab meile arusaamise ja võimaldab ülevaate kogu inimkonna koosseisust.

Samuti näitab ka hingeteadus lülita koosseisu vaimuilma mõjuvate jõududega ning nende tegevuse maiste tagajärgede vahel meie privaat- ja riiklistel aladel. Igale inimesele on selle väga tarvilik, kas või ainult elementaarsetes piirides paljude selgestinägijate ja okkultistide poolt järeleproovitud ning tõekstunnistud vaimuteaduse põhijoontega tutvuneda.

Toimetuselt.

Ajajärgud inimelus.

(Järg.)

Et saavutada kogemusi igavesti tuksuvast elust, ei ole meie koguni mitte sunnitud jälgima autoriteete, nende teooriaid ja kivistunud doogmasid. Igal ajal avaneb meile üks meie peaaegu kõikteadva kõrgema Mina juurde. See tõelik, igavene inimene on hoidnud alal kõik meie paljude maapäalistel elude kogemused ja avaldab need igaihele, kes õieti selle uksele koputab äratundmise, intuitsiooni ja südame-tunnistuse läbi. Sellest „Minast“ on inimkond ammutanud kõik omad tehnika, teaduse, kunsti ja religiooni saavutused.

Selle valgusandja olemasolu ei tarvitse mitte kahtlejatele eriliselt tõestada, sest iga inimese olu on tema Mina, ja sellepärast ainult subjektiivselt läbielatatav, kuid mitte objektiivselt tajutatav. Teadvus ja tahe on inimeses muutmatu, igavene Mina, mitte aga muutlikud kehad.

Omast õigest Minast on inimene 1—2 lahutatud paljude, järjest peenenevate ja võnkumis-võimlisemate katetega.

Need on :

- 1) meie jäme-aineline füüsiline keha,
- 2) „ peenaineline „ „ (eeterkeha),
- 3) „ ihade- (astraal-) keha,
- 4) „ mõistuse- (mentaal-) keha.

Need teineteist vastastikku läbistavat neli keha on omavahel kõige intiimsemas vastastikus vastumõjuvuses. Nad moodustavad maise inimese neli alamat põhiosa ja muutuvad vahetpidamata, füüsiline ja eeterkeha iga pulsilöögi ja hingetõmbusega, astraalkeha iga iha ja mentaalkeha iga mõtte ja kujutluse läbi. Nad pole siis mitte igavesed, vaid vastuoksa, hoopis kaduvad ja surelikud, moodustavad meie kaduva isiku, mille läbi väljendub surematu Mina — teadvus, individualiteet.

Meie kõrgemal Minal on kolm katet, samuti järjest suureneva, väga kõrge võnkumisvõimega.

- 1) Kõige alam selles kolmikolevuses on taibukeha,
- 2) järgmine on hingekeha ja
- 3) taas järgmine vaimukeha.

Taibukeha on vahend, mille läbi taip väljendub. Hingekeha läbi väljendub kõik-armastus, kui universaalne jõud, või Kristuse mõju (aspekt).

Vaimukeha läbi avaldub inimese jumalik vaim, või individualiseeritud kõiktahe.

Meie harilik (normaal) teadvus on seega nelja alama keha väljendus. Kõrgema Mina on see südametunnistuse kaudu ühendatud, enam arenenute juures taibu ja aste sellest kõrgemal intuitsiooni, ning arenemises väga kaugele jõudnute juures, kes saavutanud üliinimliku astme, on kõrgem Mina alamaga otsekoheses ühenduses.

Möödunud viie aastatuhande kestel seisis inimkond mõistuse (intellekti) valitsuse all. Sel ajal pidi väljaarendatama mõistusekeha. See moodustab mees-, lahutava, minamoodustava printsiibi, mis arendab meie inimlist iseolemist (individualiteeti).

Alles nüüd on saavutanud inimkonna enamus oma mõistulise (intellektuaalse) ja individuaalse küpsuse. Sel põhjusel peab nüüd meid vaenulikkudesse klassidesse, seisustesse, rahvustesse ja raassidesse lahutav, alama üksuse printsiibi valitsus ilmas lõppema ja tema asemel maksma hakkama kõik — armastuse kõrge printsiip. Selle saab nüüd Kristus oma nõudmistega keskkuju kõigis inimkonna eluavaldustes moodustama.

Kui süvenetakse inimese kõrgema ja madalama natuuri avalduste huvitavasse valdkonda, siis nähakse, et lääne-ilm pole kaasa aidanud viimaste aastatuhandate jooksul Kristuseprintsiibi arengule, tema õiges käsituses mitte kõige vähemalgi määral. Sel ajal on tema välja arendanud üksnes hinge ja vaimu madalamad ilmingud, millega Kristusel pole midagi tegemist. Tema tegutsemisala on universaliteet; ainult neis raames avaldub tema kõik-armastus. Et temaga ühendusse astuda, peab kõige päält esil olema nõutud universaalne põhialus, „üks“ inimpere. Kristuse kõik-armastus ei ole teostunud senini inimkonnas, selle et valitses antikristlik lahtuspriintsiip. Sel ajajärgul oleme meie asetanud Kristuse meie teadvusse vaid ideaalina, ja ka see ei ole mitte tähtsuseta saavutus.

Nüüd on aga inimkond jõudnud uude ajajärku, kus tema mõju igapäises elus peab tingimata maksvusele pääsema kõigi maade riikide eluavaldustes.

Kristuse kõik-armastus, olgugi täis jumalikku ilu ja õrnust, purustab ja hävitab vastuseismatu jõuga kõik vormid ja iga-suguse vastupaneku, mis tema teostumisele peaks etteveeretatama alamaš mõtete ja ihade riigis ning maises maailmas.

Tema võimsatele võnkumistele peavad paratamata alis-tuma kõik nimetatud kolme alama riigi eluavaldused. Ainult kokkukõlas temaga võivad nad eksisteeri ning see kõikehaa-rav ja sellepärast kõike ühendav rütm peab muutuma inim-konnas püsivaks olukorraks. Sellepärast kahvatuvad nüüd kõik nii kaua kummardatud väärjumalad: egoistlik isiklus, meeleline armastus, mõistuse valitsus otsustava tegurina meie vastastikuses vahekordades ja agressiivne rahvuslus.

Meie era-, kogukonna- ja riigielu peab neist köidikutest vabastatama ja tee universaliteedile avatama, et „inimkond“ kõrgemat elu juba maa pääl võiks alata. See nõue ei ole mitte õõnes kõla, vaid loodusjõuline, end tingimata maksmapanev jõud.

Nõnda nõutakse meilt nüüd kategooriliselt meie alama ja kõrgema mina harmoonilist kaastööd.

Selle meie elu pääprobleemi lahendus on aga ainult siis võimalik, kui meie omame täieliku arusaamise selle meie läbi avalduva „elu“ üle ning tõsiselt neid vahendid ja teid tunneme, mille abil see praegu avaldub kõikevaldav ja ühendav jõud võib juhtivaks saada meie igapäises elus.

Kui järjekindlalt elu perioodilist väljendust kuni mehe-eani jälgime, ainult siis, ei mingil muul viisil tasandub meile tee, mis viib kõrgema elu äratundmisele.

Vaim ja hing, tsivilisatsioon ja kultuur.

Maailmas võime oma materjaalsete meelte abil tajuda ainult jämedat ainet. Muutuste kaudu, mis aine juures toimuvad, jõuame selle läbi avalduva jõu äratundmisele. Sellele jõule on teadus annud kõige mitmesugusemad nimetused, sedamööda, millise vahendi läbi ta avaldub.

Keemia õpetab, et kõik ained on üksnes algaine muudatud, seega kõik jõud ka ainult algjõu kõige mitmekesisemad väljendused. Kas meie neid kosmosele kuuluvaiks, Jumalaks, eluks või tahteks nimetame, see ei muuda midagi ja on iga inimese maitse asi.

Otsustav jõu iseloomustamisel või nimetamisel on aine või vahend, mille läbi ta väljendub. Jõud näit., mis väljenduvad ihade-keha läbi ja mida meie emotsiooniks, affektiks ja animaalseks armastuseks nimetame, on vaid ühe jõu astmed. Kõik mainitud mitmekesisused on tekkinud muutlikkude ainelistest vahendite ja nende suurema või vähema plas-titsiteedi läbi.

Jõud, mis väljendub meie mõistuse-keha läbi, osutab neid-samu mitmekesisusi. Primitiivses inimeses väljenduvad tema läbi lihtsad ainelised kujutlused. Inimese kõrgema arenemis-astmega muutuvad nad puhtamaks ja lõpevad puhta mõistuse valdkonnast päritolevate abstraktsete mõistete loova ümber-töötusega. Kõik need määratud mitmekesisused väljenduses on vaid ühe jõu astmed, mis mitme vahendi läbi katkestatud.

Sama nähtust, ainult ajalt pikema kestusega, märkame meie inimelu ajajärkudes. Inimeste mitmesuguste kehade aine-line koosseis vaheldub, nagu nägime, vahetpidamata iga mõtte, iga iha, iga südamelöögi ja iga hingetõmbusega sünnist surmani.

Nendele muutustele vastavalt peab ka meie kehade läbi avaldub jõud muutuma ja nimelt küpsemas eas väljendusvõi-melisem ja teisiti värvitud olema kui lapseas. Iga inimene väljendab oma elu kestes vaheldamisi kaht iseäranis toonitatud jõudu — vaimu ja hinge — üheksaastaliste perioodidega.

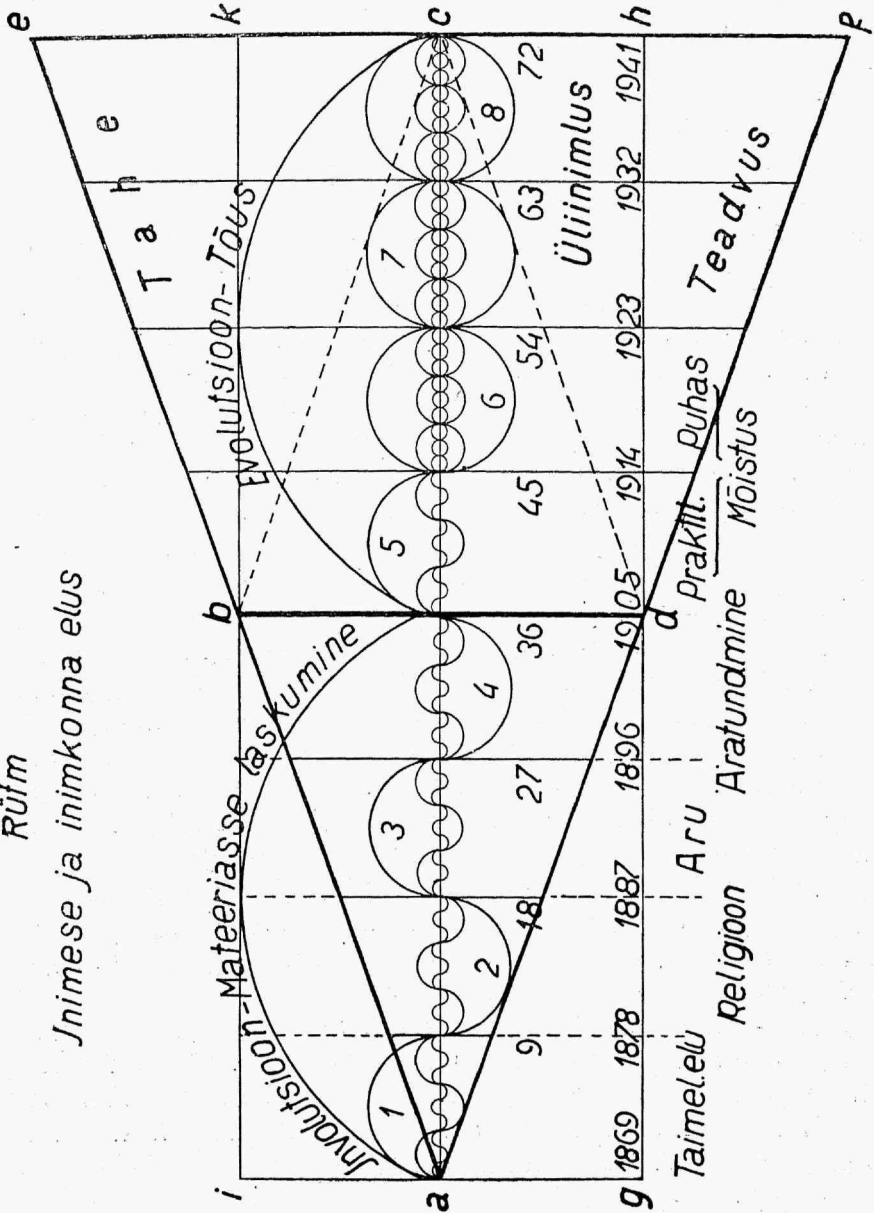
Alama vaimuna esineb jõud, mida meie mõistuseks ja intel-lektiks nimetame, mis väljendus majanduses, teaduses, antik-ristlise aja poliitikas ning alama meesprintsiiibi välja arendas.

Madalama, animaalse hingena esineb jõud, mida meie kirglikkuseks, emotsionaliteediks ja egoistliku armastuse mit-mesugusteks väljendusteks nimetame. Tema moodustab alama naisprintsiiibi.

Nende kahe printsiiibi valitsusaeg, nagu möödunud viis aastatuhat, määrab tsivilisatsiooni.

Rütm

Inimese ja inimkonna elus

Kõrgem vaimlikkus, taip*), meesprintsibina ning hinge kõrgem väljendus — kõik-armastus üleva naisprintsibina määravad kultuuri.

Hing ja vaim on seega iseloomustavad nais- ja mees-mõjudid (aspektid) igas inimeses. Temal peavad nende vastavate võimete jaoks ka vastavad ainelised vahendid olema. See eeldus leiab vaimuteaduse ja V. Fliess'i poolt („Das Buch vom Leben und vom Tode“) täieliku kinnituse. Fliess tõendab, et inimese keha üks pool koostub mees- ja teine naisainest. Väga paljud Reichenbach'i ja mitmete teiste selgenägevuslised uurimised teevad kindlaks tõsiasja, et mehel parem kehapool meesainest koostub ja enesest sinakat valgust kiirgab, pahem kehapool selle vastu aga naisainest koostub ja enesest enam punakat valgust kiirgab. Naise keha parem pool koostub naisainest ja kiirgab välja punakat valgust, kuna pahem pool meesainest koostub mis sinaka kiirgusega.

Sellest järeldame väga tähtsa tõsiasja, et tõeline vastakus (polariteet) ei ole differentseerunud mitte ainult mees- ja naisolenditesse, vaid väljendub ka ühesainsas isikus.

See isiku, mikrokosmose, kahesooline (hermofrodiitne) seisukord leiab analoogoni ka mikrokosmoses. Siin väljendub see planetaarsetes ajajärkudes: tsivilisatsioonis ja kultuuris.

Alles ainelise vastakuse tõsiasja seletab vastuvaidlematult ajajärgude mitmekesisuse põhjust, sest vastav aktiivne pool kiirgab tõenäolikkult enesest oma ajajärgu kestes suurema määra jõudu.

Periodiline rütmus ei avalda mitte ainult inimeste, vaid kogu ilmanähtuste juures. Keemia õpetab elementide periooditriteet: harmoonia õpetus sedasama; ka valguste nähtustes on igalpool rütmiline säädusepärasus.

Diagramm 1, näitab õigenurk $ikhg$ nähtavat ja mitte-nähtavat inimese olemasolu. Õige joon ac jagab teda kaheks, millest üks $achi$ kujutab mees-, teine $achg$ naispoolt.

Inimese meelemärkus algab punkt a -s ning laieneb kuni 36 eluaastani, tähendab kuni joone bd -ni.

*) Vernunft.

Õigenurga ik ja gh küljed märgivad ka hariliku inimkonna psüühika. 36 eluaastaga saavutab inimene inimkonna keskmise arenemiskõrguse. Ei ole ta pääle selle vanaduse enam arenemisvõimuline, siis kitseneb ta teadvus sarnaselt, kui end alati muutev inimkonna elu-vaatlus, joonte bc ja dc järele ning lõpeb punkti c juures.

Areneb ta aga selle vastu pääle 36 eluaasta, siis tõuseb ta üldisest tasapinnast kõrgemale ja võib oma teadvust, nagu jooned df ja be näitavad, edasiarendada, tähendab, määratu teadvuse laienemise saavutada.

Skemaatiline abd 1 ruut $ikhg$ kujutab inimese koguolemust, mis täiesti kooskõlas inimkonna olemusega on.

Maine päevateadvus esitatakse rombis $abcd$ ja jaotatakse ühepikkustesse üheksaastalistesse ajajärgudesse. Meesprintsip, mõistus, areneb mõlemast soost isikutes ajajärgudes, mis märgitud mitte-paarisarvudega (1, 3, 5 jne.), seega aastates 1—9, 18—27, 36—45 jne. Sel ajal on mees aktiivne väljaspoole, naine sellevastu aga mehelikke võimeid arendades teda ennast iseloomustaval alal passiivne.

Paarisarvude (2, 4, 6 jne.) ajajärgudes või vanaduses 9—18, 27—36, 45—54 jne. arendavad kõik inimesed oma hingelisi, naiselikke võimeid. Nendesse aegadesse langeb naise aktiivteet; mees sellevastu on siis oma väliselus passiivne, süvenedes hingelisse valdkonda.

See mõlemate kehapoolte ühekülgne — mitte üheaegne arenemine ning vastav vaimlise ja hingelise elu ühekülgne toonitamine on inimarengu puudulikkuse või igatahes nooruse väljendus. Järjelikult tundub tema iga inimese psüühes kui ka inimkonnas ebakooskõlalise käiguna. Kes aga üliinimliku evolutsioonini jõuab, see saavutab aegamööda mõlema kehaosa üheaegse aktiivteedi. Selle tagajärg oleks üheaegne hingeline ja vaimline tegevus, kui inimese harmooniline täielikkus.

Esimene periood 1-sest kuni 9-ma eluaastani.

Elu edasikestvuse seadusest, mida India's „karmak's“ nimetatakse, selgub, et iga inime maa peal uuesti sünnib niikaua, kuni tema inimliku arenemisastme tipuni jõuab. Kahe

maapealse elu vaheajal, s. o. peale kehaliku surma kuni uuestisündimiseni, assimileerib ehk ühendab iga inime maa peal saadud kogemused oma suremata olevusega. See meie suremata olek ehk „isa taevas“ on juht, mis ainult osalt inimeses kehastub ja teda, nagu juba varemalt tähendud, mõistuse, südametunnistuse ja intuitsiooni kaudu juhib. Uuestisündimise õpetuse mittetunnistamine ning oletamine, et inimene oma kehaliku sündimisega ühtlasi ka täiesti uude vaimlisse elusse astub, ei vasta looduse tõsiasjadele. Igal keskpärasel inimesel on teadvus tema „mina'st“ väga vana; taevakõrgusest astume iga maapealse sündimise juures emprionaalsest füüsilisse kehasse, et uut ülesannet, kui endise õppimise jätkamist täita.

Aega esimesest seitsmenda eluaastani tarvitab laps, et kindla ühenduse oma nägemata eeterlise-füüsilise keha ja jäme-materjaalse (grobmaterjellen) keha nervisüsteemi vahel luua; viimane s. o. meie materiaalne keha on kõigis üksikasjus täiesti eeterlise-füüsilise keha sarnane.

7-dast kuni 9-dama eluaastani saavad mõlemad kehad täielikku kokkukõllasse viidud. Selle mõistuse organide ning nervisüsteemi arenemise ajal on nad väga õrnad ja paenduvad; see asjaolu tuleb arvesse võtta ja kehade loomuliku kasvamise ja arenemise eest hoolt kanda. Toidu omaduse (häduse), hea, värskete ehk halva õhu läbi, mida lapsed hingavad, ümbuskonna lõbusate ehk suruvate tunnete väljendamise läbi saab kehade alus loodud ning hingeliste kalduvuste üldjooned kindlaks määratud. Neist oleneb hiljem suurel määral kehade elaniku hää käik. Seda aega niihästi kui kogu lapsepõlve ei tohi mingil tingimisel meie pimedates, õhuvaestes ja kärrikastes linnades mööda saata, vaid ainult väikeste aialinnade rahulises ja puhtas õhkkonnas.

Lastele tulevad anda kõige valgema toad värskete õhuga, piltidega ja võimalikult suure hulga lilledega, mille eest lapsed ise järevalve all hoolitsema peavad.

Et lapsed teadmata arenevad ja neis peajasjalikult taime-elulise kasvamise kalduvused mõjule pääsevad, peab neil võimalus ilusas looduses ja sellega kõige lähemas ühenduses elada olema. Suurem osa lastest on selgestnägijad eeteri vallas,

ehk neil on selleks kalduvusi. Kui nad aialinnades puhast taimetoitu saavad ja nende keha eest hästi hoolt kantakse, siis saavad need omadused kauemad aega nende normaalseisukorda moodustama. Eeterivald on aga palju elurikam kui meie füüsiline ilm ja nagu teada, kõikide füüsiliste nähtuste põhjuseks, alates mineraalide riigist kuni inimesteni.

Värvirikka, suure loodusvaimude riigi elu ja tegevuse läbi saavad lapsed loodusega läbikäimiseks palju ergutust ja võivad loomulikul viisil suuremate looduse saladustega tutvuneda ning sellega harjuda, mida meie õpetlased hüpoteeside ja teooriate abil suurte jõupingutustega vaevalt suudavad puudutada.

Et kõik looduseriigid ainult kõrgema vaimlise olevuse peegelpildid on ja seda ainult sümbolsest esitavad, selle võib siis rikas muinasilm laste ettekujutusvõimet tähtsalt elustada ja teda lastele nähtava kahe ilmade ühenduse kaudu elavate piltidega hiljemaks produktiivseks ümbertöötamiseks täiendada.

Juhtumisel, kui lapse vanemad harimata ja toored on, peavad linna- ehk alevikogukonnad selle eest hoolt kandma, et laps eraldi selleks määratud lasteaias kasvatatud saaks. Lapsed ei tohi kunagi oma vanemate ehk teiste täiskasvanute viha ehk toore tegude pealtvaatajad olla. Nad peavad alati lahkusest ja armastusest ümbritsetud olema ning laste kasvatuse-kodud peavad, nagu juba varemalt tähendud, maa ilusamatesse kohtadesse asutatama.

Kõige suuremat tähelepanu tuleb lapse elus selle peale juhtida, et mingisugused halvad omadused lastes arenemisele ei tuleks, enne kui nende hääd kalduvused neis juurduvad. Kui vast esimesed laste eelmistes eludes ülekaalus olid, siis võib kasvatus selles suhtes määratu palju hääd sünnitada, lapsepõlvest alates sarnaste halbade kalduvuste kasvamist selleläbi takistades, et kõikide hääde omadustele kõige laialdasemad arenemisvõimalused avatakse, nõnda et need ka pärastises elus umbrohu üle võitjad oleksid ja viimane juba juurest peale kõrdunemisele oleks mõistetud.

Riik, mis rahareformi juba läbi on viinud ja mille käsutada selle tõttu piiramatud rahalised abinõud on, saab nime-

tatud põhjustel kõigis oma osades eeskujulikult sisseseatud lastekodusid asutama. Sel teel tehakse inimeses leiduvate kõlbmatude idude kasvamisele tõkkeid, ja aegamööda saab see vangimajade tähtsuse ja arvu peale kindlasti mõjuma, milline nähtus igas riigis mädapaiselt esitab ning meie võimetust, „elust“ aru saada, elavalt kujutab.

Kuna laste teadvus suuremalt jaolt nägematus ilmas, kust nad lahkund, viibib, mille tõttu nemad enam-vähem unenäoliselt tegutsevad ning kehal ennem taimesarnane elu on, ei tule lastele mingil tingimisel mõisteliselt vastuvõetavat ülesannet pääle sundida. Mida nemad õpivad ehk teevad, see kõik peab mängides kergelt sündima. Igasugune neile mõtetu näiv mehaaniline töö ehk pähe õppimine tuleb täitsa kõrvale jätta. Voorus ei leia lastes suurt kõlalauda, seepärast on loomulik, et nemad kõlblise mõttega õpetuste kohta vähest arusaamist üles näitavad ja piibli-lood nende maitset ei rahulda. Salme ja õpetusi kõlblise mõttega ei peaks lapsed kunagi pähe õppima, sest et nad oma algelist peaju neile mõistmatu mõistetega asjata koormavad ja selle orgaanilist kasvu takistavad. Üldse ei peaks lapsi mitte mõisteliste, loogiliste õpetustega eksitama; sellest pole neil mingit arusaamist, sest nad ei mõtle mitte ajudega, vaid aimavad iga asja ainult hingega. Nende ettekujutusvõime väljendub ainult piltides, mitte aga mõisteliselt, loogiliselt ehk sõnades, seepärast omavad nad suurema arusaamise plastilisest ja luulelisest väljendusviisist. Mida avaram ja rikkalikum on nende ettekujutus-materjaal ja võime neid esile tuua, seda viljakamad ja sügavamad mõtte-inimesed saavad nad edaspidises elus olema.

Kritiseeriv vahetegemisjõud puudub lastel ning selle tõttu ei või nad küllalt täpselt luule ja tõe vahel vahet tunda; neid väikeste eksituste eest nuhelda on toores.

Meie, kes oleme intellektuaalselt üliarenenud, kuivad mõistus-inimesed, ei tunnegi vahet puhtmõistelise rehkendamise ja kaalumise ning laste elava luulelise kujurikka ettekujutuse vahel. — Emerson tähendab täitsa õieti, et keel on surnud, kivinenud luule. Inimkonna arengu ammu-möödunud ajajärkudes olid kõik kujutused ainult hiilgavad, värvirikkad pildid,

ilma mingisuguste mõisteliste seletusteta. Pildid elati seesmiselt läbi; sel teel süvenesid need teadvusse, ja tunne otsustas täielisema ehk puudulikuma kokkukõla järele oma isiklise olvusega pildi tõe sisu üle. Mõistus, mis alles mõne aastatuhande eest väljaarenemisele jõudis, tõmbas küpsemas elus loori sellele hinglisele tegevusele ette, ja mida enam mõistus arenes, seda tumedamaks muutus pildikaudne vaatlemisviis, ja aegamööda sai see surnuteks, külmadeks, abstraktseteks sõnadeks.

Seega on lapselik luuleline, pildikaudne kujutelemisvõime atavistline nähtus ning kaob mõistuse ilmumisel. Viimane väga tähtis tõsiasi tuleks laste kasvatamisel tõsiselt arvesse võtta, sest selle võime hoolsalt arenemisel kujuneb ka mõistuspärase arengu ajajärk rikkalikumaks ja hoogsamaks.

Lastele ei ole läbikäimine külmade, kuivade, ainult välise sunduse tagajärjel targaks ja sõnakuulelikuks saanud inimestega mitte soovitav, see mõjub nende peale nagu härm kevadööl. Nad peavad soojasüdamega, kujutusvõimeliste inimeste poolt hoolega juhitud, enam oma enese hoolde ja otsustamisele jäetama ning ainult täiskasvanute ülevaatuse all olema. Tegurjõud ja oma algatus on väga väärtuslised omadused, mis avara südamega inimesi kasvatavad.

Kui kasvatusel tahetakse usklikke, sügavaid inimesi saavutada, siis peab laste mängu vahetevahel nõnda juhtima, et see soovi tekitaks, kellegi pärast heategu toime saatma. Päev päevalt selle sihi poole juhitud arendavad lapsed mängides oma tahte, ja nii võrsuvad nende hingedesse „tegurjõulise ligemis-armastuse“ esimesed väga tähtsad idud, mis edaspidi teadliku teenistusena inimsoo täiusele lähendab.

Siin ei tohi aga kunagi kõigevähemat vägivalda tarvitada; ligemise armastuse tegu peab sündima, nagu oleks ta enese algatusel tekkinud — üksnes siis areneb sellest pärastpoole väga tarvilik religioosne jõud.

Järgneb.

Grafoloogia.

G. Kasen.

(Järg.)

Oleks inimesed üksteisele enam sarnased, siis oleks karakteri äramääramine käekirja järele igauhele sama lihtne kui ükskordüks. Et see aga tõepoolest mitte nii ei ole, siis ei jõua ka sellel alatasa muutuvale ning päälegi veel noorel teaduse alal eriteadlased paljudes küsimustes kuidagi ühisele arvamisele.

Kõik, kes grafoloogiaga tegemist on teinud, või vähemalt märganud, kuidas tundmused, ümbrus ja kirjutusmaterjal käekirja päälle mõjuvad, teavad, et mõjunud affektide ja olude tagajärjel kellegi karakteri äramääramine ainult ühe käekirja proovi järele sama hästi kui võimata on. Ei teata aga õiget karakteri, siis ei teata ka, millest ta oleneb, veel vähem, millised võimalused selles veel peituvad.

Et kellegi karakteri käekirja järele äramäärata, on kõige päält vaja, et käekiri mitte võltsit, või mõnel muul põhjusel teistsugune ei oleks, kui harilikult. On aga harilik käekiri teada, siis võidakse selle ajutistest muudatustest õige kaaluvaid tähelepanekuid teha. Dr. A. Richter tõendab näituseks, et käekirja muutuste järele kroonilise haige enesetunde üle võib otsusta ja koguni vaimuhaiguste juhtumisi mõni aeg ette aimata.

Et käekiri ühes karakteri muutusega muutub, on juba sellest näha, kuidas väljakujunenud isiku käekiri tema varasemaist käekirjast erineb. Isikud aga, kellel kindlat käekirja ei ole, on ümbrusest, tujudest, oludest ja meeleoludest ärrippuvad, tähendab, ilma kindla karakterita.

Samuti kui mitmesuguste mõjude all kirjutatud käekirja proovid autori õige karakteri äramääramiseks kohased pole, samuti pole seda ka käekirjad, mis kuidagi sunnitud, näituseks joonte päälle ehk joonepaberi abil on kirjutatud. Analüüsi tarvis mittekohaseks loetakse ka ära kirju lauludest ja draamatilistest stseenidest, mille sisu kirjutaja psüühika päälle kergesti võib mõjuda ja ettekujutuses esiletood karakterisse nii võidaks

süveneda, et tahtmatult nendele vastavalt kirjutakse. Katsed, mis sellel alal ette on võetud, on näidanud, et ettekujutus käekirja äratundmatuseni muuta võib.

Arusaadav, et teadliku käekirja äramääramiseks seniste teooriate järele ainult käekirjad kohased on, mis joonteta paberile ja joonepaberi abita kirjut ning eriajajärkest pärit on.

Mõte, et inimese karakter iga tema liigutuses peitub, on õieti väga vana, et see aga eriti käekirjas, mis samuti muud midagi ei ole, kui rida liigutusi, peegeldub, seda oletas juba Aristoteles, Halikarnassus ja Sueton. Nii sagedasti aga kui see mõte ka hiljemail aegil enam või vähem väljendust leidis, ei ilmunud siiski kuni 1622 aastani ühtki eriteost grafoloogia üle. Bologna ülikooli professor Camillo Baldo „Trattato come da una lettera missiva si cognosca la natura e qualita dello scrittore“*) (1622) elas küll ladinakeelse tõlke üle, kuid ometi ei saanud see teos grafoloogia kui teaduse aluseks.

Üheksateistkümnenda aastasaja algul tõusis pealiskaudsete kirjutuste arv grafoloogia üle õige kõrgele. Isegi esimese avalikkuse ette astuja käekirja järele karakteri määraja A. Henze „Chirogrammatomantie“, mis 1862 ilmus, ei avaldanud aga publikumi peale pooltki seda mõju, mis tema iselaadi kunst ja kindlus, millega tema käekirja järele tema kirjutaja isiku üle otsustas.

Nii hästi Henze'l kui ka Goethel, kes hoolega omapäraseid käekirje korjas ning neis autori isiku väljendust nägi, oli see kõigepäält kunstniku intuiitivne äratundmine, mis ilma järelemõtlemise, mõistuse ja teaduse kaasabit ainsal pilgul ja tundmisel põhjenes.

Pääle abt Michoni ja tema õpilase Crepieur-Jamini, kes grafoloogiale teaduslise aluse panid, on sellel alal suuremat saavutanud Dr. Eugen Schwiedland, ph. P. Schumann ja physioloog William Th. Preyer, kes psüholoogiliste eksperimentide abil grafoloogiast eksperimentaal teaduse tegi.

---

*) Juhatus, kuidas käekirja järele kirjutaja natuuri ja omadusi äratunda võib.

Tähelepanemise väärt ning kättesaadavamad tööd grafoloogia alal oleks veel Langenbruchi „Praktische Menschenkenntnis auf Grund der Handschrift“ 1911, Lombroso grafoloogia käsiraamat ning Schneidemühli „Handschrift und Charakter,“ 1911. Hoopis teisest küljest, kui senini suuremale hulgale teada, lähenevad grafoloogiale okkultistid. Teosed, nagu: „Die Wünschelrute und der siderische Pendel“ (dr. med. A. Voll.) „Der siderische Pendel als Anzeiger menschlicher Charaktereigenschaften“ (dr. C. Langbein), „Der Wünschelring und die Feststellung von Bildfälschungen“ (Prof. L. Olenheiz) „Praktische Psychometrie“ (P. Reinhardt), „Neue Offenbarungen des siderischen Pendels“ ehk „Die Leben ausströmende Fotografie und Handschrift“ ja „P-Strahlen,“ Das Neuland des siderischen Pendels“ (E. Kallenberg) näitavad, et fotograafia, käekiri, õlimaal, joonistus ja iga tarbeasi iselaadilisi kiiri välja saadavad, mille rütmiliselt ja matemaatiliselt säädusepärased virvendused esiteks ühe ehk mitu dünaamilist figuuri moodustavad, teiseks võtmed nende esilekutsuja psüühilise ning orgaanilise seisukorra ja selle muudatuste üle meile kätte annavad.

Nii nimetatud P- kiired, mida mainit asjad enesest välja kiirgavad, panevad nende kohale säet Wünschelrute laadilise kullast, hõbedast või vasest valmistet aparaadi võnkuma, mis ringes, ovaales, spiraales ja tsik-sakkes sugu, temperamenti, äritusseisukorda ning karakteri omadusi mitte vähem kui meie isiklik tutvus katsealusega meile kätte näitab ning seeläbi väga palju edaspidisele tööle grafoloogia alal kaasa aitab.

(Järgneb.)

Saatus.

(Lõpp.)

Kui näitleja, kel iga osa õnnestab, kes kõigist raskusist üle saab, seletas ta elust linnades, kus veel polnud käinud, reisidest ja käänas siis jutu järsku minu pääle. Aimasin, et ta midagi oli otsustanud, ning mitte väikese huviga pidin eneselt küsima: milline saab olema selle mängu lõpp?

Ta seletas, et ma põhjamaalase jäist külmust ka lõunas alal hoida. Ainult mõistusega elada täit elu, iga närvi kiuga eitada, ja asemel alati ei ütelda. Joobumist aga ilust, enese võimust ja universumi tundest eneses vast üleüldse ei tundvatki.

Naerdes, pool kinniste silmadega kuulsin, kuidas ta hääles toonid alatasa muutusid. See kestis, kuni viimaks arvata võisin, et räägib keegi teine, mitte see enam, kes algas. Ävades silmad, nägin ka koguni muutunut nägu. Säält paistis, kuis elas ta iga närvi kiuga nagu see, kes otsustanud on riskeerida mitte vähem kui elu ja surmaga.

Siis kohtasime seltskonnas. Ta soovitas mul liigkainuse vastu napsi võtta, elu julgemalt elada, sest mine tea, kas homme veel elame. Kuid kõik suggestiivsed laused pörkasid tagasi ning lõpetid saatja enda kallal töö. Siis kõneles sidumata lauseil, punastas ning oli jällegi minu käes.

Järgmisel päeval kuulsin aga, et ta lõbusa seltskonnaga mõneks päevaks ära olla sõitnud. Nägin olusid uuel valgusel. See laveerija oskas end päälvõe hoida. Oskas endasse uskudes oma „mina“ igalpool maksma panna. Ning ikka ja jälle pidin eneselt küsima: — milline saab olema selle mängu lõpp?

Siis kuulsin, et ta tagasi olla sõitnud, uksekella maha kruvinud, telefoni ärarikkunud, kedagi vastu ei võtvat ega kelleliga ei rääkivat.

* * *

Kui tuli, näitles jällegi. Iga ta lause oli kahemötteline ning ärritas mind.

Siis mängisime mõlemad. Viimaks ütles ta üsna tasa:

— Võtke julgemalt, mitte nii ettevaatlikult, mitte nii tagasihoidlikult. — Te näete ju.

Ja ma nägin. Ta ise tahtis nüüd olla mu käes, kuid mida pidin taga pääle hakkama. See mäng ei huvitanud mind enam. Kõige täidet tahtmistega taga ootas mind jälle tühjuse tunne ja elutüdimus. Mul polnud enam ühtegi soovi pääle ühe: selle igava maa oma jalgade alt tõugata.

Nähtavasti oli ta kuulnud, et ära kavatsen sõita. Tuli vanas riides, äritet, mahasurut, küsis murtult, kauaks veel jään, punastas sügavalt, läks. Läks jumalaga jätmata. Kuulsin teda treppelt allaruttavat, võitlesin sooviga minna talle järgi. Viimaks läksin. — Näis kui oleks mind oodatud. Ta tuli küsivalt, kuid väga rõõmsalt vastu. Suur vaagen apelsiinega, väiksel diivani kõrval oleval laual, pakk lahtilõikamata kirje ja lugemata mitme päeva ajalehti. — Detailid, mida uneski olin näinud. Oli see olnud siis mingi ettenägemine? —

Tuli jällegi tahe saatusega mängi.

Ütlesin, et ettenäht kõnelust ärahoida, midagi äärmiselt naiivi. Suureks imestuseks istuski ta kirjutuslauale, kuid jutt kaldus ometi mujale.

Teadsin, et kõigi ta intuiivsete võimete peale vaatamata mind siiski palju vähem tunneb, kui mina teda. Aimates ju algul ta võimu inimesi oma mõju alla võtta, olin end alati näidanud koguni teisena, kui tõepoolest olin, ning sellest olenes nüüd minu vabadus ja mõju.

Alganud sõnade mäng sai peagi kahevõitluseks võimu pärast. Siis tundsin vaid, et olen kehastet valitsustahe ning joobudes mängust ja enese võimust, kaotin igasugu piirid.

Näitasin end ikka ja jälle uuesti seni koguni tundmata küljest. Viisin ta tundmuselt tundmusele, meeolult meeolule, lasksin ta lahti, et jällegi kinni püüda, tõstsin üles, et järgmisel silmapilgul allaheita.

Lahkudes vaatasin tagasi, ta toetas end vastu ukse piita ning nägi välja, kui kassi poolt mahajäet hiir.

* * *

Siis sõitsin ära.

Raudteel kaugele lõunasse nägin läbisõidul tunneli hämaruses kummalist nägemust. Nägin kinniste silme, poolavat suuga kahvatut nägu ning väljasirut värisevaid käsi. See kestis vaid silmapilgu, ent selle silmapilgu äratundmise mõju oli suur. Kõik, mis lubatud ühele, pole lubatud teisele; — mäng, mis õigustet ühega on keelatud teisega. Ainult üks kord end unusta, üks kord mõne emmotsioonile allu — on patt iseene, oma kõrgema „mina“ vastu — on hirmsam kuritöö ilmas.

Igas neljas ilmakaares, kus hiljem olen viibinud, on see nägemus mind jälginud. Olen teda näinud ööpimeduses ja lausa päeva ajal. Ikka ilmub ta kui hoiataja igakord, kui inimolevuste tundmustega ajaviiteks mängin.

Kas majandusline hukkumine või uuestsünd.

V.

III.

Kui meie kapitalismi kui süsteemi, mis aastatuhandeid ilmas on valitsenud, lähemalt arvustuse alla võtame, siis leiame, et tal meie elus, olgu see era-, seltskonna- või riigielu kõigil aladel piiramata mõju on. Edasi leiame meie, et kui mitte kapitalismi enesega, siis tema halvavate tagajärgedega inimsugu mitmel puhul võitlust on alustanud, mis siiski tagajärgedeta on jäänud. Kaks ja pooltuhat aastat tagasi ütles Pytagooras: „Austage Lykurgi, sest tema mõistab hukka kulda ja hõbedat, — kõige kurja juurt.“ Rooma paavst Clemens V ähvardas protsentide võtjaid kiriku vande alla panna: see oli 1311 aastal. See ähvardus oli sihitud rahameeste vastu, keda tänapäev kapitalistideks nimetatakse. Pärast seda tulid mitmed tosinad väiksemaid ja suuremaid revolutsioone, mis kõikuma panid missugused tahes alused, ilma et kapitali võim vähegi tuntavalt selle tõttu oleks piiratud saanud. Kapitali võimu piiramatus ja selle kurjasti tarvitamise üle kõneleb väga pahandaval toonil isegi nii suur rahamees, kui seda Ameerika

miljardäär Ford on, mis tema äärmisest otsekoheusest ja ühtlasi ka kapitalismi varjukülgedest selget pilti pakub. Mille peale on siis rajatud see kapitalismi ülivõim, mis kõigile nägematult kogu ilmakäiku juhib, sõdade ja revolutsioonide tekkimises juhtivat osa mängib?

Kõige selgemat vastust selle peale annab meile kapitalismi ajajärgul väljaarenenud rahasüsteem.

Rahasüsteem on kapitalismi peategur, see tähendab: praegu ilmas valitsev rahasüsteem, sest peale selle rahasüsteemi võib ka veel teisi olla. Maksva süsteemi peatundemärgiks on raha eesõigustatud seisukord kaupade ees. Raha otstarbeks on vahetusabinõuna kaubanduses ja tööstuses meid teenida. Tema tekkimise ajalugu oleks lühidalt järgmine: Patriarhaalsel ajajärgul valmistas inimene ise enesele kõik, mida tema primitiivne elujärk nõudis. Arenedes majandusliselt ei saanud inimene sellega enam rahuldatud ja hakkas juba oma naabritega kaupa kauba vastu vahetama, ja viimaks tegi inimene leiduse, et temal peab üks kindel kaubavahetuse abinõu olema, mida ka rahas leidis. See leidus andis suure tõuke kaubandusele, kuid ühtlasi tõukas tema inimese veel ühe leiduse peale ja nimelt: kui raha, seda kaubavahetuse abinõu, mis inimesele hädatarviliseks asjaks oli saanud, liikumisest kõrvaldada, siis mõjus see valusalt kaubanduse peale ja tekitas raha järele suurendatud nõudmise. Siis toodi raha ringjooksu küll tagasi, kuid teatud tasu eest. Need olid siis esimesed protsendid. See olukord on maksev tänapäevani: majad, vabrikud, laevad, kaubad, vilid, isegi müüdivad tööjõud — lühidalt, kõik reaalsed väärtused, kas kuluvad, vananevad, mädanevad, sõnaga: amortiseerivad end sel või teisel viisil. Kuid raha, mis ise selle sõna tõsisel mõttes reaalne väärtus ei olegi, vaid paljas vahetusabinõu, mitte ainult ei amortiseeri end, vaid kasvab veel juurde, ilma et tema omanik selle juures sõrmegi liigutaks. Selles seisabki kapitalismi võim, väljendatult raha süsteemis, mis võimaldab tööta tulu. Kõik muu on ainult selle algpõhjuse järeltul. Terve ilma majandus on imelikku tasakaalu viidud, mida majandusteadus nõudmiseks ja pakkumiseks nimetab. Maailm on kahte

leeri jaotatud, nagu kaks sõjaväge: ühelt pool on pakkumine, teiselt pool nõudmine. Kaubad, tööstus, tööjõud esitavad pakkumist; raha esitab nõudmist. Selle juures on jäme ots alati nõudmise käes. Pakkumine oleneb kauba tagavaradest, nõudmine aga ei olene kunagi tõelikkudest rahatagavaradest, vaid nõnda nimetatud konjunktuurist või õigemini öeldud: kapitali vabast tahtmisest, sest konjunktuuri loomine oleneb täielikult kapitalist. Tarvilised abinõud selleks on telegrahv ja ajalehed, mis ikka ja alati jälle kapitali kontrolli all on, ja lugemata hulk muid abinõusi.

Iseloomustavaks näituseks, kuidas konjunktuuri luuakse, mis tööoludele risti vastu on, ja selle pealt teenitakse, on Rotschildi rikkakssaamise lugu, mida ülemlnimetatud miljaräär Ford oma raamatus „Der internationale Jude“ jutustab. Nathan Rotschild, võites oma argtuse, seisis kõige Vaterloo lahingu aja lahinguvälja läheduses, jälgides selle käiku. Niipea, kui inglaste võit Napoleoni üle selge oli, kihutas Rotschild, hobuseid vahetades ja nende eest suuri summasid makstes, Ostendesse, et sealt mereteed Londoni pääseda. Oli parajasti torm, ja keegi ei tahtnud sel päeval merele minna. Keegi kalamees oli viimati nõus, kui Rotschild tema perele kindlustuseks hukkamise korral 2000 franki maksis, mis sel ajal suur summa oli. Tormist vintsutatud, jõudis Rotschild poolsurnult Inglismaale ja oli järgmisel hommikul börsel, kus siis järgmist sündis: Inglise väärt-paberid hakkasid ennekuulmatalt kukkuma. Ostjateks olid Rotschildi salaagendid. Kuulujutud inglaste lüüasaamisest liikusid ringi. Nii kestis kaks päeva. Teise päeva õhtul jõudis Londoni kiirkäskjalg teatega inglaste suurest võidust. Rotschild oli aga nende kahe päevaga 50 miljoni kuldfranki teeninud.

Sarnase seisukorraga on ka seletatav, miks neist kahest üksteisele vastuseisvast leerist: pakkumisest ja nõudmisest (nimetame pakkumist reaalsete väärtuste esitajaks ja nõudmist s. o. kapitali mittereaalsete väärtuste esitajaks), mikspärast neist mõlemaist kapital ilmas isandaks ja reaalsete väärtuste esitajad orjadeks, mis seda isandat teenimä on sunnitud. Kui juba asjast jutt on, siis ütleme ka kohē välja, et üleml nime-

tatud isandate hulk maailmas kuigi suur pole, kõigest mõne saja ümber, kuna paljud need, kes iseendid kapitali esitajateks loevad, tõepoolest ainult tõsiste isandate mängukannid on ja vahemeeste osa mängivad; seega rohkem käsualused, kui käsutajad. Et nende isandate arv väike on, see ei takista neid põrmugi kogu võimu oma käes hoida, vaid vastupidi, võim suureneb tema kontsentratsiooniga. Et meie ajal moodsaks on saanud sügava vastuolu tekkimine töölise ja tööandja vahel, võib kirjutada kapitali organiseerimise talendi arvele. On ju tööstur, kui tööandja ja tööline mõlemad ühisel majanduslikel frondil ja esitavad pakkumist. See front seisab vastasrinnas kapitalile. Mõlemad on kapitali orjad, igaüks oma astme ja seisuga kohaselt. On ebaõige, et tööstur kapitalist on. Tööstur on kapitali tarvitaja, kes kapitali reaalselt väärtusteks ümbertöötab.

Peab vahet tegema tööstuse kapitali ja laenukapitali vahel. Saksamaa, mis üks kõigeenam arenenud tööstuse riik oli, omas enne ilmasõda 250 miljardi laenukapitali, mis 12¹/₂ miljardi 0%⁰/₀ aastas sisse tõi (insener Rudolf Junge andmetel tema raamatust „Der nationale Sotsialismus“), kuna tööstuskapital kõigest 12 miljardi suur oli, s. t. tööstuskapital tervelt oli väiksem, kui laenukapitali aasta protsendid, ja seda suuremas Euroopa tööstusriigis. Sellest võib järeldada, mis sugune olukord teistes riikides, milledes tööstus vähem arenenud.

Kui suur hüglajõud prots. peidub, seda võime kohe jälgida:

Kui oletame, et praegustes oludes kapital protsentidega 15 aasta jooksul kahekordseks kasvab, mis läbikaudu tööle vastav, siis kasvab üks mark, intresside peale pandult:

15 aasta pärast	2 margaks
30	4
45	8
60	16
75	32
90	64

135 aasta pärast on ta	512 marka;
211 " " " "	16.384 "
286 " " " "	524.288 "
346 " " " "	16.777.216 "
421 " " " "	466.870.912 marka j. n. e.

Seda tähendab protsent. See on tasu rahale selle eest, et teda seismast lahkesti lubatakse tagasi tegevusse astuda, mida maksab kapitali tarvitaja ja reaalsete väärtuste looja. See on — tööta tulu!

Meil Eestis on umbes 200 miljardi eest*) reaalseid väärtusi: majad, vabrikud, laevad j. n. e. Kui nende pealt aastas nende all kinnioleva kapitali prots. viie peale arvame, siis teeb see 10 miljardi marka välja, ehk kahe ja poole aastase riigi väljamineku. See raha ei jää peatama reaalsete väärtuste omanikude kätte, ta läheb peaaegu tervelt laenukapitalile. Selle raha eest, mis riigis kodanikkude tööga loodud, võiks riik öitsvale järjele tõstetud saada. Keegi, peale mõne üksiku, poleks selle vastu, kui see raha kodu jääks, sest Eestis, kus suurkapitali polegi, või tema väga nõrgalt, Eestile vere ja vaimu poolest täiesti võõraste poolt, esitatud, ei võigi kellegil selle vastu midagi olla, see oleks ainult kasulik kõigile.

See jõud läheb tervelt laenukapitali kasuks, kuna teda loovad, ilmale toovad — pakkumise esitajad, s. o. töösturid, vabrikandid, käsitöölised, töölised, põllumehed, kõik need, kes raha tarvitavad reaalsete väärtuste loomiseks. Nad kõik peavad oma sissetulekut kalkuleerides rahaprotsendid kõige pealt maha arvama, mis lähevad neile, kes ise asjas sugugi tegevad pole olnud. Suuremalt osalt ei teadagi, kelle kätte need protsendid lõpuks sattuvad, nii anoniimne ja ühtlasi internatsionaalne on laenu kapital, kuna tööstuskapital ümberpöörduvalt ikka rahvuslik on olnud.

See kapitalismi võim on maksev missuguse tahes riigikorra juures. Ta on maksev seni, kui raha oma eesõigusstatud olekus edasi püsib, olles vahetusabinõuks majandus-

*) Ehk täpseid andmeid küll käepärast pole, võib seda summat, teiste riikidega võrreldes, ennem väikeseks, kui suureks pidada.

lises läbikäimises on temal see eesõigus, et ta ei amortiseeri end kaupade ja reaalkaasväärtuste kohaselt. Selle tõttu ongi võimaldatud tema võim, pakkumise peale mõju avaldada, ise väljaspool mingit survet seistes. Sellest oleneb omakorda majanduslise hää käekäigu, pakkumise ja nõudmise tasakaal. Tekkivad muinasjutud üleproduktsoonist, kuna ometi suurem osa rahvast ei jõua omandada kõigehädasemaid tarbeasju, isegi korralikku kehakatet; kui üleproduktsoon juba käes oleks, siis tähendaks see tarviduse vähenemist, praegu võib meil aga ostuvõimu piiramisest juttu olla, mitte aga üleproduktsoonist.

IV

Kui eelpool sai kõneldud, et kapitalism õieti mitte riigikorral ei põhjene, vaid raha süsteemis, mida see või teine riigikord tarvitab, siis leiame sellele oletusele väga soliidseid tõendusriigist, kus kommunism juba kuus aastat teostatud, kus võimukandjad just kommunismi ideelised juhid on.

Seal püüti küsimust lahendada kapitali riigistamisega. Selle teel arvati neid kasusid, mis kapital varem eraisikutele sisse tõi, riigile saada, see on, terve rahvale. Kuid tegelik elu näitas, et seal, kus eraettevõtte kasu sai, riik juurde maksis. Siis jäädigi edasi põhimõtte juurde: suurtööstus, transport, väliskaubandus peavad riigimonopool olema, kuna kõik muu linnupriiks kuulutati. Tänapäev on küll see põhimõtte veel maksev, aga kellegile pole saladuseks, kui palju erakapitali, iseäranis väljamaa kapitali, ka neis monopoolides tegevuses on, ja kuidas teda veelgi juurde otsitakse. Vene-Riigi pank pakub protsenta hoiusummade eest, nii kui kapitalistlikes riigis kunagi. Kõik sisemine kaubandus ja osalt isegi suurtööstus, kesk- ja väiketööstusest rääkimata, on eraettevõtjate käes, ühistegelised ettevõtted, mis väljasuremas, arvamata. Need ettevõtjad töötavad erakapitali abil, ja maksavad protsente selle omanikule. Need protsendid lasuvad lõppude lõpuks tarvitaja s. o. tööliste, talupoja peal, niisama kui riigi monopoolidele tarvitatud võera kapitaali protsendid. Kui kõik need andmed arvudesse ümber töötada, siis ei leia meie

mingit vahet kommunistlise ja kapitalistlise korra vahel. Maksavad Vene kodanikud kapitalile just sedasama maksu, mis igalpool olemas. Et nad sealjuures oma valitsuse aparadi vähe teistmoodi on konstrueerinud, õigemini vähedele asjadele uued nimed annud, ei muuda asjas midagi: klapperjaht kapitalistide peale ja veresaunad lõppesid sellega, et kommunistline valitsus nüüd neidsamu kapitaliste taga otsib ja oma poole kutsub. Lenin ise ütles oma kõnedes, mis peetud uue majanduspoliitikalale ülemineku aegus, ausameelselt välja: „oli lapsik meie poolt arvata vabakauplemist hävitada sellega, et meie turunaistel keelasime leiba ja mune müüa.“ Teisel puhul ütleb tema, „kui juba kaupmehed oleme, siis olgem esimese gilde, mitte kolmanda gilde kaupmehed“

See tähendab juba täieliku kapituleerimist protsentide ees. Keegi väljamaalane, kes Venemaa olukorraga tutvunemas oli käinud, seletas Venemaa kohta, et seal on olemas kõik kapitalistlise korra pahed, kuna selle korra hääd omadused puuduvad. Teisiti ei või ollagi, kuni kapitalistline rahasüsteem valitsemas. Ei muuda seda ei riigipööre, ei kodusõda, mis ikka ja alati ainult kapitaali orje ja vahemehi puudutab, mitte aga kapitali peremehi. Need lasevad kõike rahuliselt sündida, teades seda tõsiasja, et kui neil ka kaotused võimalikud kodusõja kestes, siis rahasüsteemi suurepäraline aparat lähematel aastatel rahva tööviljast neile kõik jälle tagasi toob. Reaalkapitali hävinemine, mis kodusõjaga kaasas käib, on mõnel juhusel isegi kasulik laenu kapitalile: tema suurendab tarvidust laenukapitali järele, ühtlasi süvendades rahvahulkade viletsust ja tööpuudust, sundides seega rahvast rahul olema väiksemate nõudmistega. Kes ajalehti on jälginud, teab, et Saksamaal ja ka mujal tööliste palgad just peale sõda ja revolutsioonide allasurutud on. Venemaal on asi veel hullem. Tööd tehakse küll korralikult, aga palgast elatud ei saada. Kus jääb siis vaheltkasu? See võib väga keerulist teed käia, aga selle tee lõpp on ikka üks ka kommunistlikes riigis: laenukapitali rahakapid. Tahtmata tekkib siis küsimus: mikspärast on tarvilik verevalamine ja kõige mõttetum hävitus-töö ühe ja sellesama rahva poegade vahel, kui see rahva

käekäiku ei lahenda? Kas ainult selleks, et tühja kõhuga internatsionaali lauldes sellest esteetilisest lõbu tunda? Töötades, ennast mitte enese, vaid kapitalismi heaks vaevates, ja lauldes kapitalismi maha teha, see on juba nii mõistmata, et isegi vähem arenenud loomariigi esitajad selles oma õrnemate tunnete haavamist näeks, seda vähem sünnis on see inimesele.

Nii kapitalistlike, kui ka kommunistlike riigikorra pea häda, — raha süsteemi kurb osa riigielus, on üks ja sama. Kapitalism viis ilma materialismisse. Kommunism on materialismi uuem saavutus. Kui kaob materialism, on ka kommunismi päevad loetud. Materialism aga ei kao, kuni kapitalism senistel alustel edasi püsib ja seltskondlikult korda killustab, vastolusi tekitates seal, kus neid tõeliselt pole. Pääsemine on võimalik ainult halbtuse põhjuste kõrvaldamisel rahasüsteemi sissiseadmise abil, mis tööta tulust — protsentidest — päästaks nii tööstuse kui ka majanduse. Ainult siis jäävad vähemalt 200 miljardi iga-aastased protsendid nendesse kätte, kes neid loonud on oma tööga: põllumees, tööline, tööstur saavad oma töövilja täie tasu, ilma et nad tarvitseks osa omast tööjõust kulutada nende heaks, kes soovivad, et nende raha iseenesest (teiste tööst) kasvaks.

On olemas mitmesugused uuenduskavad, mis rahasüsteemi peavad tervendama ja tööta tulule lõpu tegema, kuid suurem osa neist pole ellu viimiseks sündsad: ei pea unustatama, et mingisugune äkiline pööre ladusasti korda ei lähe, kui ta mõne osa kodanikkude isiklike huvidele vastolus seisab. Teisest küljest on maailm iga uuenduse vastu umbuskne, iga uut ideed, ka väga suure seltskondlike tähtsusega, võetakse isegi vaenulikult vastu. Nii oli lugu Galileuse, Koperniku ja Kolumbusega. Schopenhauer ütleb väga tabavalt: „iga uus tõsine idee peab kolm ajajärku läbi tegema: esiteks naeratakse ta lihtsalt välja, siis vaieldakse südilt tema vastu, ja viimaks tunnustakse teda, kui iseenesest mõistetavat tõsiasja.“ Schopenhaueri ütetus on maksev ka Silvio Geselli rahareformi kava kohta, mis oma algupärase ja hõlpsa läbiviimise poolest küllalt suurt huvi pakkub, et temast siinkohal kõnelda.

Silvio Geselli arvates peab kõigepealt eraldama raha, kui kokkuhoidmise abinõu, mida mustaks päevaks pangas või mujal kogutakse, vahetusabinõust, milleks raha õieti olema peab. Edasi peab ta tarviliseks, et riik võiks raha ostuvõimu stabiilselt alalhoida, ja seda mitte kullatagavarade abil, vaid lihtsalt pakkumise ja nõudmise reguleerimisega. Praegu on see riigile võimatu, kuid Geselli reform võimaldab seda täiel määral. Lõpuks paneb Silvio Geselli ette sarnast raha süsteemi maksuma panna, mis protsendid aegamööda peab nullile lähendama, ilma mingi äkilise pöördeta, vaid aeglase, kuid kindlasti kasvava konkurentsi tõttu, mis laenukapitali reformi teostamisel saab tabama, seades teda pakkumisega täiesti sarnasesse seisukorda ja tehes nõudmist sama ärarippuvaks rahatagavaradest, kui praegu pakkumine rippuv on kaubatagavaradest.

Lühidalt kokkuvõttes võiks Silvio Geselli põhimõtteid rahasüsteemi kohta järgmiselt väljendada:

Järjekindel rütm valitseb vere ringjooksus meie kehas, korraldades tarviliste ainete edasikandmist vere kaudu, alalises tasakaalus hoides olluste vahetust ja nende kasutamist raku-keste ehituses. Kas pole meie riiklise majanduse alused: tööjaotus, kaupade vahetus ja nende liikumine, vereringjooksule vastavalt korraldatud süsteem? Ja vahetus abinõuna seal juures teenib meid raha. Kuid praegusel ajal saab raha ka ringjooksust arutihti välja jäetud, kui kokkuhoidmise abinõu. Küsimuse tähtsuse peale vaatamata, ei saa seadus seda keelata. Ringjooksust väljajäetud ja suuremal hulgal kokkukogutud rahahulgad aga saavad alati rahva kasude vastaselt tarvitatud (vaata „U. Ar.“ Nr. 1 seesama artikkel) ja on majandusliste kriiside peateguriteks.

Kui raha ringjooksu riigis niisama organiseerida, kui näituseks kaubavagunite liikumist, ja kui ringjooksu takistajad niisama kulusi kannaks selle eest, kui vagunite asjata hoidjad viivitusmaksu maksavad, siis oleks raha ringjooks normaalne, nii kui seda vagunite ringjooks raudteedel on. Et raha kõrvaldamist omanikule kahjulikuks teha, selleks peab riik sarnased rahad välja andma, mis aasta jooksul keskmise reaalkväärtuste

amortisatsiooni protsendi võrra, näituseks 5%, omast väärtusest kaotaks. Lühidalt, 100 margaline riigikassa või panga täht maksab aasta pärast 95 marka, kaotates aasta jooksul 5% oma väärtusest, amortiseerides end, nii kui kõik reaalväärtused ja kaubad, seega enam mitte eesõigustatud olles nende ees ja kõlbmataks saades, kui kokkuhoidmise abinõu.

Raha ringjooks saab selle tõttu kahe kuni nelja võrra kiirendatud, mis omalt poolt rahamärkide hulga vähendamist niisama võrra tähendab. Need tähtsad, paratamatud, iseenesest avalikuks tulevad tagajärjed pole aga ainsad. Peaasi on see, et saab võimalus olema turu hindasi reguleerida, nii et kaupade hinnad (seega ka rahakurs) kõikumata kindlad püsiksid. Tõusevad kaubahinnad — see tähendab: on nõudmine pakkumisest suurem, vähendab valitsus liikvel olevate raha märkide arvu. Langevad nad — (pakkumine nõudmisest suurem) lastakse rahamärke rohkem liikuma, kuni hindade tasakaal käes. Et rahamärkide rohkus hinnad üles ajab, teab igaüks, kes revolutsiooni ajal raha lugeda oskas, seega rinnalapsest vähe vanem oli, nii on see oletus kõigile selge. Et aga tõusu ja langemist vabalt reguleerida võib, see kõlab esiti uskmatalt. Aga ometi oleneb turuhindade tõus või langemine pakkumisest ja nõudmisest, ning nende reguleerimine — rahast!

Nimetatud rahareform tooks veel kaasa enesega kindlustatud kaupade liikumise: keegi ei viivita siis ostuga, sest — raha sulab käes; tööstuse tõusu selle tõttu; püüd sularahaga maksta kõige eest, kuna praegu vastupidi, krediiti püütakse saada; hoiusummade tõusu pankades, sest reformi järele on ainult panka antud summad kahanemise eest kindlustatud ja ei „amortiseeri“ end. Sealjuures saab usaldus pankade vastu suurem olema, kui praegu, kus valitsusel võimata turgu reguleerida ja seega raha stabiili hoida. Pangad on oma korda, rahaväärtuse amortisatsiooni kartusel, sunnitud raha kohe ettevõtetesse paigutama, tööstuses ja põllu-majanduses. Ettetoodud põhjused saavad raha protsenta iseenesest allasuruma, lähendades neid lõpuks nullile. See mõjub veel kord tööstuse, kaubanduse ja põllumajanduse kiire edenemisele kaasa, ilma et keegi Eestis selle all kannataks: pangad, kes hoiu- ja laenuprotsenta sunnitud on alandama,

teenivad sellevastu kommissioni rahasid mitmevõrra suureneva läbikäigu pealt, mis neile olemasolu võimaldab, ühtlasi nende tegevust tervendates.

Reformi mõju saab avalduma rahva majanduse õitsele löömisel: teede põhjalik korraldus, aialinnad, odavate ja muga-vate elumajadega, koolid lasteaiad, kõik see saab nagu muinasjutus teoks. Sest protsentide kadu tähendab igasuguse spekulatsiooni, liiakasu, töölasissetuleku kadu ja rahvale õitseaeaga, selle muinasaja tagasitulekut, mis inimsoo mälestuses nõrgalt püsinud ja mütholoogia „kuldse ajajärgu“ all meile koolis õpetatud, mis kadus siis, kui ilmusid protsendid.

Mõnda „poliitilistest parteidest.“

Meie poliitilises elus on viimased nädalad hulga lahk-helisi kaasa toonud, mis riigielust huvitatuile (ja kes pole sellest huvitatud?) mitte vähe mõtelda ei anna. Silmapiirile kerkivad üksteise järele sõlmed, mida siduda kõigil oskust küllalt, mille lahti harutamise püüete tundemärke aga asjata otsida tuleb.

Ainsa rõõmustava nähtusena on ajakirjanduse teated täies hoos olevatest eeltöödest tolliuniooni suhtes Lätiga, mis on esimine tegelik samm naabritele kohases kiiduväärt koostöötamises peale lepingute ratifitseerimist mõlemilt poolt. Võiks seda isegi nimetada esimeseks sünteesi katseks Euroopas pääle ilmasõja algust, mis loodud mitte üksikute gruppide, vaid terve rahva kasude kaitseks, rahvaste huvides.

Palju kurvem on lugu aga sisemiste küsimustega; raha poliitika ja rahvamajandus tema terves ulatuses on nüüd poliitikameestel ja ajakirjanduses kõne all. Et meie mitte kuigi suur riik eneses siiski kirju hulga poliitilisi parteisid ära mahutab, siis on teadagi nende rahvale tähtsate küsimuste lahendamise kavasid või viisisid just nii mitu, kui palju meil parteisid, võimalik veel rohkemgi on. See pole enesest veel

laitmiseväärt. Ei või ju sugugi halb olla, et rahva eluküsimusi nii mitmelt poolt ja mitmekülgselt arutakse. Kuid mis seda kõigesuurema partei meest — parteita kodanikku — imestama paneb, on see, et kõik parteid oma ägedas võitluse tuhinas ainuüksi kõiki ja kõige mahategemise eest hoolitsevad seda oma teguviisi rikkaliku faktilise materjaliga asjalikult põhjendades, mis tõendab tehtud vigu või eksitusi nende poolt, kes neid mitte poleks tegema pidanud.

Jälgides ajakirjandust, tuleme otsusele, et arvustajad ainult arvustavad, unustades ise seisukorra parandamiseks midagi sisulist ja tõsist pakkuda.

Kui kõik parteid seda oleks, mida nad olla tahavad, s. o. rahva vaimlise ja ainelise arenemise juhtimise keskkocht, siis võivad neil küll igalühel omad teerajad olla, mis sihile viivad, aga see siht võib olla ainult üks. Seda lõpusihti pole aga ühelgi näha. Kui see ka olemas, siis pole tal väärtuslist sisu, mis sõna partei õige mõiste alla käiks — see on enim gruppide, kihtide, klasside sihid ja omavad liig vähe seda universaalset sisu, mis vastaks terve rahva, kui ühe jagamata üksuse huvidele.

Järgneb.

Toimet. tähend.: lähemates numbrides ilmuvad üksikasjalised artiklid raha ja ka maareformi kohta.

Maal elavaid ajalehe agente,

*kes veel „UUSI AVARUISI“ müügiks saanud pole,
palutakse end toimetuses üles anda, ning teatada,
kui palju eksemplare müüa võiksid. :: :: :: ::*

Vastutav toimetaja ja väljaandja **Gotfried Rosendorff**.
Trükitud **A. Raudsepa** trükikojas, Tallinnas Rataskaevu tän. 6.

LUGEJAJD,

---

*kes selles ajakirjas käsitatud
ainetest huvitatud on, palub toime-
tus kõigi küsimustega pöörduda
Tallinn, Postkast 103.*

*Vastused saavad võimalikult aja-
kirjas avaldatud.*

Toimetuse aadress: Pikkjalg 2, krt. 3.

Kirjade aadress: Postkast 103.